

Peter Krištúfek
Dům hluchého

Větrné mlýny

Peter Krištúfek ➤ **Dům hluchého** ➤

Brežany jsou autorem vyfabulované město kdesi na západním Slovensku. V jejich imaginární kronice jsou však popsány dějiny dvacátého století i to, jak se otiskovaly do života jakéhokoli reálného města. Události minulého století od třicátých do devadesátých let, které se v Brežanech odehrávají, se skutečně staly, jen někde jinde. Krištúfek je snáší na jedno místo, aby nemusel podřizovat literární příběh historickým faktům, otrocky sloužit místu a osobám. Sám může být tvůrcem a vyprávět z perspektivy jemu nejbližší, totiž z perspektivy vyzrálého romanopisce. Klíčovou postavou Krištúfkova románu je lékař z malého města, vypravěčův otec. V něm se kumulují všechna možná selhání, osobní i dějinná, která si jen při vzpomínce na minulé století dokážeme představit.

→ Selhal, když vstoupil do Hlinkových gard během fašistického Slovenského státu a zradil svého židovského švagra, a po válce, stejně neslavně, vplul do role agenta Státní bezpečnosti. Selhává profesně jako lékař, je odsouzen do vězení, a neobstojí ani jako manžel a otec. Iluze, které o něm má jeho syn Adam a dobří lidé ze západoslovenských Brežan, se postupně hroutí. Krišťúfkův román vzbudil na Slovensku po svém vydání malou senzaci. Mluvilo se o mistrovsky sepsaných beletrizovaných dějinách dvacátého století. V pořadí třetí román Petra Krišťúfka se doma dočkal několika vydání a vyšel v řadě překladů. Nyní se s *Domem hluchého*, v překladu prozaičky Petry Hůlové, mají konečně možnost seznámit čeští čtenáři.

Větrné mlýny

Peter Krištúfek
Dům hluchého

česi, čítajte
svazek 11

česi, čítajte

Peter Krištúfek
Dům hluchého

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Tato publikace byla realizována za finanční podpory Evropské unie.
Za obsah publikace (sdělení) odpovídá výlučně autor a Evropská komise
neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

**Tato kniha vyšla
s finanční podporou Komisie SLOLIA,
Literárne informačné centrum, Bratislava.**

© Peter Krištúfek, 2016

Translation © Petra Hůlová, 2016

Photo © David Konečný, 2016

© Větrné mlýny, 2016

ISBN 978-80-7443-180-7 (papírová kniha)

ISBN 978-80-7443-241-5 (e-book)

*Smál jsem se, když jsem slyšel,
jak jiný domácí duch, zalévaný proudy vody,
bzučí kolem zářícího domu
a nemůže nalézt dveře, jimiž jsem vstoupil.*

Aloysius Bertrand: *Kašpar noci*,
překlad Josef Heyduk

*Místa neexistují.
Každá věc si nosí svoje místo s sebou.*

François Lyotard

*Domy unavených nohou
mají nejvíce schodů.
Domy ochrnutých rukou
jsou bez zábradlí.
Domy umírání
mají v přízemí bar.
Vladimír Holan*

*Rozdíl mezi přítomností a minulostí
spočívá v tom, že vědomí přítomnosti
v sobě obsahuje vědomí minulosti, a to
do takové míry a takovým způsobem,
jakým si minulost nikdy nemůže
uvědomovat sama sebe.*

Thomas Stearns Eliot, překlad Martin Hilský

Albert Trnovský (1882-1912)

+ Mária Trnovská (1885-1945) roz. Lelková

➤➤ Antónia Trnovská (1910-1980)

➤➤ Rudolf Trnovský (1911-1984)

+ Júlia Trnovská (1918-1986) roz. Levendovská

= Filip Trnovský (1937-2008)

+ Veronika Trnovská (1937) roz. Veselá

- Juraj Trnovský (1963)

- Ivan Trnovský (1961)

➤➤ **Alfonz Trnovský** (1912-2003)

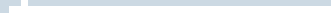
➤➤ Marta „Tina“ Trnovská (1935-2011)

+ Trevor Tompkins (1940)

= Jenny Tompkins (1970)

➤➤ Peter Trnovský (1930-2005)

- František Trnovský (1983)

Béla Blau (1880–1938)

+ Sára Blau (1882–1938) roz. Goldberg

➤➔ Armin Blau (1910–1943)

➤➔ Oskar Blau (1911–2004) později Novan

+ Róza Blau (1912–1944) roz. Funk

= Rebeka Blau (1935–1945)

= Izák Blau (1930–1945)

= Samuel Blau (1933–2006) později Novan

- Ben Blau (1997)

- Ester Blau (1996)

➤➔ Berta Trnovská (1912–2003) roz. Blau

➤➔ **Adam Trnovský** (1933–2011)

+ Zuzana Trnovská (1933) roz. Kabátová

= Bony Trnovský (1961)

- Matúš Trnovský (1984)

- Samuel Trnovský (2001)

+ Ingrid Trnovská (1948) roz. Dvořáková,

2. manželka

Úvod

Tento příběh se nestal, ale mohl se stát.

Na začátku byly nicméně dva příběhy, které se staly.

Rodinná historie je zvláštní věc. Člověk poznává lidi, kteří tu žili před ním, a současně s tím se dozvídá i ledacos o sobě samém. Poznává se v tvářích na fotografiích, odhaluje (s potěšením nebo studem) způsob myšlení a jednání, který je mu vlastní.

Jeden z příběhů se o mě nepozorovaně otřel již v roce 1984. Matčin otec, můj dědeček Vladimír Kriško, byl elitním vojenským pilotem. Stíhací eso. Přežil množství vzdušných soubojů v druhé světové válce, zúčastnil se povstání a velel povstaleckému letišti Tri Duby u Zvolenu. Po válce zůstal v armádě, pracoval na Ministerstvu obrany a v roce 1952 ho v hodnosti podplukovníka nečekaně propustili — údajně proto, že matka trvala na tom, aby byl její čerstvě narozený syn, můj strýc, pokřtěný. A to se

tenkrát moc nenosilo. Zbytek života tedy dědeček pracoval jako skladník (neboli referent pro zásobování) a účetní u Státních lesů.

Zemřel v roce 1988. Začátkem devadesátých let ho *in memoriam* rehabilitovali a povýšili na plukovníka. Klasický příběh, který si člověk může z jedné i druhé strany domyslet a dál po ničem nepátrat.

Protože v osmdesátém čtvrtém uběhlo od povstání přesně čtyřicet let, ve škole jsme dostali za úkol zeptat se na ně příbuzných, kteří se ho zúčastnili, a napsat o tom slohovou práci. Babička, bývalá učitelka, okamžitě odvelela dědečka do obýváku, já jsem si připravil pero a papír na poznámky, sedli jsme si na gauč a začal jsem zahřívací otázkou:

„Kolik německých letadel jsi vlastně sestřelil...?“

Děda rozpačitě mlčel, jako by ani nevěděl, co říct. Přičítal jsem to na vrub jeho skromnosti a nechuti vracet se do starých časů. Situaci zachránila babička, která vytáhla pár typických příhod šikovně odpozorovaných z dobových knih a filmů, já jsem je sepsal, dostal jsem ve škole jedničku i s pochvalou a všichni byli spokojení.

V roce 2008, dvacet let po dědově smrti, jsem ve schránce našel barevnou pohlednici zachycující

krásy Rýna a jakousi luxusní výletní loď, která se po něm plavila. Byla adresovaná mé babičce, která ale tehdy už také nežila. Z druhé strany stálo nevypsáním písmem několik naškrabaných vět. Vysvětlovaly, že pisatel (Slovák, co mimochodem pracuje jako stevard na zobrazené výletní jachtě jménem *River Symphony*) se zajímá o historii vojenských pilotů ze čtyřicátých let a že by měl zájem o nějaké fotografie z tohoto období, případně z pozdějších let, na kterých by měl být můj dědeček. Pohlednici jsem nebral vážně a na nějakou dobu jsem na ni zapomněl. Až se náhodně vynořila při uklízení a já jsem v dobrém rozmaru odpověděl. Asi za dva měsíce (když námořníkovi končil turnus) jsme se setkali před Františkánským kostelem v Bratislavě — a následně jsme zašli do vykachličkované tmavé špinavé hospody kdesi v podzemí, dali jsme si hnusné teplé pivo a on mi představil mého dědečka v plné kráse a poprvé v jasném světle.

Jako první vytáhl okopírované úmrtní oznámení, které mu zřejmě kdysi dala moje babička nebo ho získal nějak jinak — a já jsem poznal svoje dětské písmo... *náš milovaný manžel, otec, švagr...* a pochopitelně mě zamrazilo. Ale pak jsem přes hustý dým a hluk opilých hlasů tak trochu roztržitě poslouchal.

Děda vystudoval ve třicátých letech vojenskou akademií a lital se stíhačkami, ale strmou kariéru udělal až za Slovenského státu. V roce 1941 strávil v hodnosti poručíka několik měsíců v dánském Karup-Grove u 5. Slowakei Staffel/Jagdgruppe Drontheim, kde se učil pilotovat německé messerschmitty — to vysvětlovalo, proč jsem ve sklepě našeho domu neustále nacházel dánské mince z tohoto období. Vrátil se a jako velitel letky byl převelen na východní frontu. Jinými slovy do Ruska, neboť Slovensko se hrdě po boku Velkoněmecké říše zapojilo do boje o Novou Evropu.

Suchá fakta říkají, že se zúčastnil 156 bojových náletů a sestřelil devět sovětských letadel, za což dostal označení *stíhací eso*, které kromě něj získali jen dva slovenští letečtí důstojníci. Dědeček si sestřelení evidoval a na každé musel mít svědky, oficiálně mu z nich ale uznali sotva půlku, tedy těch zmíněných devět. Po jednom leteckém souboji — konkrétně 3. února 1943 — se vrátil do Krasnodaru na totálně rozstříleném Messerschmittu Bf 109F-4, který se držel ve vzduchu jen zázrakem. Za tyto skvělé úspěchy dostal vyznamenání *Za tažení proti SSSR, Eiserner Kreuz I. a II. klasse* a ještě mnoho menších vyznamenání, dokonce i od rumunského fašistického státu s rozkošným názvem *Virtutea aeronautica — la croix d'or*.

Otázka zní — mohl v roce 1984 říci sotva jedenáctiletému vnukovi, který o tom měl navíc psát slohovou práci do školy, že sestřelená letadla nebyla německá, ale sovětská?

Po návratu domů velel dědeček v hodnosti nadporučíka 13. stíhací letce dislokované na letišti ve Vajnorech a později v Piešťanech, která měla bránit západní Slovensko před americkým bombardováním. Téměř zázrakem strávil den, kdy byla letka rozprášena a téměř všichni piloti zahynuli, na lékařské prohlídce v Bratislavě. Kdyby vzlétl, tato kniha by s velkou pravděpodobností neexistovala. Samozřejmě, že při soubojích ve vzduchu sestřelil vícero amerických letadel. Američani se většinou katapultovali, a když je na zemi pochytili, internovali je v zajateckém táboře v Grinavě u Pezinku.

Stříh. Na scénu přichází druhý muž — dědeček mého otce, můj pradědeček, vážený pezinský občan František Tuma, vlastník kamenolomu a autodopravy se slušným vozovým parkem.

Po vypuknutí povstání se Němci chystali zajatecký tábor v Grinavě evakuovat, což v překladu znamená, že američtí piloti byli tak trochu na přítěž. Jinými slovy — chtěli jim dopřát *Spezialbehandlung* neboli zvláštní zacházení, což zpravidla

znamenal likvidaci. Pradědeček Tuma pod rouškou noci naložil dvacet devět amerických pilotů navlečených do slovenských uniforem na nákladní auto (možná by se mu dalo říkat i malý autobus) — mají zbraně, na střeše leží připravený kulomet — a odvezl je na území povstalců (cituji: *Byla jasná noc, jeli jsme bez světel...*). Dostanou se až na letiště Tri Duby (zachovala se dokonce fotografie ze 7. října 1944), odkud je spojenecké letadlo přepraví na základnu v italském Bari.

Začátkem devadesátých let dostal můj otec oficiální dopis z amerického velvyslanectví, který končil větou:

Dovolte, abych vyjádřil svůj upřímný obdiv k odvážnému činu Vašeho už zesnulého dědečka. Budeme na něj vzpomínat s hlubokou vděčností. S úctou,

*Theodore E. Russell,
velvyslanec Spojených států amerických*

Letišti Tri Duby právě v té době, v říjnu čtyřicet čtyři, velí můj děd, matčin otec, kapitán Kriško, který se mezitím jako letec, konkrétně už 30. srpna 1944, přidal k povstalcům. Věnoval se vzdušnému průzkumu, bojovým náletům na nepřátelské (tentokrát německé) pozice a jistou dobu měl na starosti i provizorní letiště v Donovalech, na kterém

čekalo letadlo — spojka pro generály Viesta a Golia, aby je vzalo do Moskvy. Ti, jak víme, dali přednost horám, takže dědeček stroj při ústupu s kolegou zapálil.

Ale vraťme se k americkým pilotům — je velmi pravděpodobné, že některé z nich můj děda osobně zastřelil. A pokud ne on, byli to rozhodně členové jeho třinácté letky, které velel v průběhu léta 1944 (... a jak je známo, tito slovenští stíhací piloti nezabránili bombardování rafinérie Apollo i proto, že si podle tajného rozkazu šetřili svá letadla na připravované povstání).

V tomto momentě obvykle posluchači ztrácejí nit. Příběh se zdánlivě třepí jako starý svetr. Důvod je jasný: navzdory různým peripetiím a zvrátům během krátké doby jde stále o příběhy dvou lidí — dědečka z matčiny strany a pradědečka z otcovy strany. Nic víc.

Netuším, jestli se ti dva muži setkali osobně.

A i když se setkali, určitě je ani nenapadlo, že je něco spojuje.

Já.

Určitě by je nenapadlo, že se setkají v této knize nebo vůbec v nějaké. Že jejich příběhy dá někdo takhle dohromady.

A aniž by to tušili, z jejich setkání se zrodil *Dům hluchého*.

Tato kniha není naší rodinnou historií, ani jí být nikdy neměla. Konec konců každý pokus o její záznam vždy zůstává fikcí, stejně jako jakýkoli zveřejněný soukromý deník, protože každý má potřebu se očišťovat a omlouvat své jednání.

Dům hluchého vypráví o tom, jak do životů lidí na Slovensku zasáhlo neskutečné dvacáté století.

Neskutečné — ve všech významech toho slova.

Peter Krištúfek
Bratislava, říjen 2012

Prolog

„Člověk si chce postavit obydlí. Vznikne představa domu a s ní je spojená touha po jejím uskutečnění. Ale to ještě nestačí k tomu, aby dům stál. Na stavbu je třeba kámen, cihly, trámy a tak dále, což jsou objekty vnějšího světa podléhající jisté zákonitosti, docela jiné než představy těchto věcí.“

Za okny auta už je téměř jaro a stromy jsou jakoby ohlodané zimou a prázdnotou. Sníh odtud slezl sotva před pár dny. Krajina v černých a bílých tónech je plná vran a havranů. Občas se jakoby mimoděk musím podívat na svoje červené auto, abych se ujistil, že se svět nějakým zázrakem neodbarvil. Když se to tak vezme — všechno směřuje k šedivosti. I oblečení opakovaným praním bledne a šedne. Šedivá je královnou barev. A zároveň jejich smrtí.

Uf! Skutečně rozkošná úvaha! Jako správnému sedmdesátníkovi se mi zdá, že svět spěje k zániku. To přece patří k věci — no ne?

Za to všechno dost možná může esej, kterou poslouchám z rádia při řízení. Hudba mi v poslední době čím dál víc vadí. Nese s sebou příliš mnoho emocí a já se jim snažím úzkostlivě vyhýbat. Třeba i dnes. Protože od té doby, co náš dům po smrti otce zpustl, pohybuji se v něm opatrně jako v toxicky zamořeném pásmu. Vždy se mě zmocní neskutečná úzkost. Před půl hodinou jsem vyrazil z Bratislavy do padesát kilometrů vzdálených Brežan. Nebyl jsem tam už několik měsíců, takže mám pokušení zeptat se na pumpě na cestu. Jen pro ten pocit. Trefil bych i poslepu — jako v té hře, když se při chůzi snažíte vydržet co nejdéle se zavřenýma očima. Platím tedy beze slova a nastupuji do auta. Dokonce na chvíli vysvitne slunce.

Házím si mincí, dělám to často. Sám jsem totiž člověk nerozhodný a tohle mi pomáhá už roky. Hlava, nebo orel, hlava je jít, orel vrátit se.

Orel.

Nelíbí se mi to. Házím ještě jednou.

Znova totéž. Zamyslím se. Ne.

Třetím hodem konečně hlava.

Dobře tedy, přesvědčili jste mě, pokračuji dál v cestě.

Tvářím se, jako bych měl i jinou možnost. Ale pravda je — a ať to zní klidně i pateticky —, že do

našeho brežanského domu jdu naposledy v životě. Příště už tam nebude.

„V představách můžeme docela dobře začít stavět dům od střechy. Připusťme ale, že je stavitel dobře obeznámen se zákonitostmi přírodních sil. Stačí to k tomu, aby postavil dům? Což se stavitelovou myslí neprohnaly tisíce různých obrazů, než vznikl definitivní plán stavby? Různé obrazy se spojí a vytvoří konečnou představu budovy. Jedna z nich se najednou má k tomu, aby se uskutečnila. Nervy řídící chůzi dostanou příkaz kráčet směrem k domu pana X. Před dveřmi nervová vlákna ve svalech na ruku přijmou povel k pohybu, kterým se klepe. Zvuk klepání ve formě chvění vzduchu podráždí sluchový orgán osoby, která je za dveřmi, dráždění způsobí pohyb úst, která vyloudí zvuk: Dále. Pohybující se ústa druhé osoby vydají přibližně tyto zvuky: Pane X, potřebuji dělníky na stavbu domu, máte nějaké k dispozici? A konečná představa bude nabitá takovou silou, že druhého pana X bude pronásledovat po všech koutech města.

Pak jednoho dne vybudí představa domu u stavitele novou sílu a požene ho k jednomu místu, kam jiným způsobem navozené reakce přivedou i množství dalších lidí. Pak pohyb úst, co vydá zvuk: Tady kopejte základy, vyvolá velmi živé reakce těch lidí a po dlouhou dobu je bude udržovat v činnosti.

A dům vesele poroste, až bude jednoho dne dokončen. A to všechno způsobila představa domu.“

Sjíždím z dálnice a velkou rychlostí proletím kolem zablácené tabule ohlašující Brežany.

Na životě je nejvíc vzrušující to, že když házíte do moře láhev se vzkazem, znáte jen první část příběhu. Jeho konec už ne. Tak to alespoň říkával otec.

A jak se pomalu na cestě přede mnou vynořuje náš starý dům, v hlavě mi jako ozvěna zní dětský pokřik *čik-čik domeček!* Tohle jsme volali, kdy už jsme konečně doběhli do bezpečí. Bylo to zaklínadlo.

Neúčinné zaklínadlo.

Můj syn Bony — ještě na začátku naší divoké a neočekávané cesty do Španělska s otcovým popelem schovaným v krabici od cigár — říkal, že ať vyprávím, co chci, minulost stejně neexistuje. Dodnes nevím, jestli během těch společných dní strávených v autě nakonec nezměnil názor. Jeho tříletý syn, můj vnuk Samko, se před týdnem zeptal:

„Kdy je včera?“

Nedokázal jsem mu odpovědět.

1. část — **Sudičky**

1.

Každé hodiny v tomhle domě ukazují jiný čas.

Ten pocit jsem měl vždy — když jsem tu vyrůstal, i později, když jsem se sem z rozličných pohnutek vracel.

Z rušné ulice se dovnitř vchází vysokou bránou s obloukovým portálem. Když za ní člověk pokračoval rovně, ještě před pár lety se mohl ocitnout ve velké zahradě s ovocnými stromy, ale mohl také zahrnout a vstoupit do domu. Dům má přízemí a první patro. Vysoká stará okna se otvírají do velkých slunných pokojů.

Před domem je malá zahrádka. Kdysi se tu plazívala réva a tvořila tunely a průchody. Tady mě naši občas odpoledne nechávali spát v kočárku.

Vzpomínám si na matčinu tvář. Skláněla se nade mnou, měl jsem tenkrát přesně rok. Alespoň tak

si to představuji, zřejmě podle fotografie, kterou jsem viděl a která už je ztracená. Člověk si přece normálně takové věci nepamatuje.

A potom — jako čtyřletý — jsem jednoho dne z ničeho nic oživil ve vzduchu.

V zahradě.

Právě jsem padal ze židle. Vylezl jsem na ni, abych viděl líp kolem sebe. Neudržel jsem rovnováhu. To je moje první a nejvzdálenější vzpomínka.

Byl slunečný květnový den, jeden z těch, kdy se pokládá za rozumné pozvat přátele a známé a veselit se. Sobota nebo neděle. My děti jsme si za domem hrály na schovávanou a rodiče popíjeli u ohniště. Smáli se a grilovali. Byla jich plná zahrada. Kvetl bez, z dálky voněly lípy, voněly až hluboko do noci — je zajímavé, jak se vzpomínky vážou na vůně. Zahradou sem tam proběhla kočka.

Měl jsem počítat do sta. Zacpat si uši a pořádně nahlas počítat. Ostatní děti se schovávaly. S křečovitě přimhouřenýma očima jsem občas nějaká čísla přeskočil, ale snažil jsem se. Čtyřicet pět, čtyřicet šest, čtyřicet sedm, čtyřicet osm, čtyřicet devět... padesát! Potil jsem se vzrušením a soustředěním, a když jsem konečně vykřikl *Sto!*, prudce jsem se otočil.

Prudce jsem se otočil a velká zahrada byla prázdná.

Jen sklenice, talíře, láhve a dohořívající oheň. Žádní lidé. Ticho. Chvíli jsem jen tak zmateně pobíhal a rostla ve mně hrůza. Zůstal jsem sám na celé planetě! Vyšplhal jsem se na židli a vykřikl.

Otec s matkou mě s rozbitým nosem sbírali ze země. Ostatní dospělí, kteří se domluvili a potichu schovali, v sobě dusili potlačovaný smích.

A stejně tak dnes — když se dívám přes ulici do zarostlé a opuštěné zahrady toho domu, zase v ní nikdo není. Jsem sám na pusté planetě jako kosmonaut. Ztracený v trávě a křoví, pod stromy, o které se už léta nikdo nestará, a rostliny si přivlastňují všechno kolem sebe. Potichu a trpělivě požírají celý dům.

To jsou tak zhruba věci, nad kterými nesouvisle přemýšlím v autě s chladnoucím motorem, do něhož narážejí poryvy větru, vždy když kolem prosviští kamion.

Konečně vypínám rádio. Tentokrát se snaží upoutat moji pozornost zprávou, že k výbuchu na filipínském trajektu Super Ferry 14, při kterém před pár dny zahynulo 116 cestujících, čímž se stal statisticky nejsmrtelnějším teroristickým útokem na moři všech dob, se přihlásila militantní muslimská skupina Abú Sajáfa. Stihnu ještě začátek debaty o našem blížícím se vstupu do NATO a Evropské unie, otevřu dveře a vycházím do řídkého mrholení,

které před chvílí vystřídalo zubaté slunce. Po letech se odhodlávám vyškrábat nahoru na kostelní věž a podívat se z výšky na nakynuté Brežany rozlévající se do dálky.

Kostel je poměrně velký a pod ním se ukrývá krypta — ty obvyklé *hadry, kosti a staré železo*, atrakce pro náhodné turisty. Věž už není široko daleko nejvyšší stavbou a dávno se z ní nedá dohlédnout na konec města.

Pod nohama mi leží moře střech, mnohé z nich děravé a zchátralé. Mezi nimi trčí v prolukách moderní budovy, skleněné, kovové, připomínající jizvy. Jen okolní zdi tu a tam prozrazují, že něco chybí — nedokončené cihlové hranice neexistujících domů. Na sever a na východ se přes kopce táhnou sídliště a jejich přesné ulice. Jako ostrá přímka vše protíná široká špinavá Sálava — řeka, která se nikdy nenechala popřít a vymazat, jen srovnat a zregulovat, k čemuž došlo už v sedmdesátých letech, když vládla móda žehlení meandrů, kácení stromů a obracení říčních toků.

Dole pode mnou leží podlouhlé náměstí, vyrostl na něm obrovský billboard s nápisem *TESCO 1,2 km*. Kolem se za domy plazí široká, teď už čtyřproudá Štúrova ulice, míří na jih.

Na stránce města Brežany je v oddíle *Historie města* podrobně rozepsáno, co o něm Rákoczi, Ma-

těj Korvín, Bela Čtvrtý či stará Bela utrousili, co mu dali nebo co mu vzali — a potom se tam píše o nových sídlištích a zvelebování po sametové revoluci. Diskrétně se však mlčí o době, kdy se Brežany změnilly nejvíc. O době, kdy z velké části zmizely.

Zahrady jsou teď většinou prázdné, ale z dětství si pamatuji, že téměř u každého domu stál ořech. Stínil a ostrá vůně odpuzovala hmyz a komáry. Už je téměř všechny vykáceli, zůstala jen tráva nebo beton. To se dnešním Brežanům líbí, tak to viděli v televizi.

A když zakroužím prstem ve vzduchu, nasliním ho a podle směru, odkud fouká vítr, ze Štúrovy ulice zabočím mezi budovy, narazím na náš dům. Můj dům, otcův dům, dům otce mého otce.

Větry tu většinou vanou z východu.

Náš dům měl vždy svůj vlastní magnetismus a já jsem se mu bránil až do chvíle, kdy už dovnitř vstoupit nebylo potřeba. Tak jako i teď. Vždycky jsem našel množství důvodů, abych to oddálil. A pak mě dům zase jakýmsi zvláštním pavoučím způsobem chytil a nechtěl pustit. Čas to jen zhoršoval.

Zdlouhavé prodlévání na nějakém místě kazí duši, říkával otcův bratr, strýc Rudo.

V takovém případě musí někdo bezpodmínečně přijít, naházet vaše věci do auta, posadit vás

na přední sedadlo a odvézt pryč. Jinak vás to může stát život.

Anebo něco úplně jiného. Kdo ví.

Jednou mě takhle přišla zachránit sestra Tina, bez ní bych tu zůstal zakletý navždy jako šílená Šípková Růženka.

Můj mobil se rozhodl stávkovat, telefonuji tedy mrzutému Bonymu z nedaleké pošty, že už jsem tady a jestli doopravdy nic z domu nechce. Když stojím ve frontě, pohled mi padne na vánoční růži v kelímku McFlurry.

Pan McDonald se tedy dostal až sem. Gratuluji!

Paní za přepážkou se na mě z neznámých důvodů usmívá.

V Brežanech se lidé obvykle znali od vidění. Když se to stalo poprvé, trochu jsem se lekl. Potom jsem pochopil, že mám otcovu tvář, tvář dědečka, tvář pradědečka... Rodinnou tvář, která se dědí z generace na generaci. Rysy se lehce obměňují, ale podstata zůstává stejná. Je to tvář, která slouží jako vizitka.

Nemusel jsem se ani představovat. Stačilo jít po ulici a dva tři lidé mě uctivě pozdravili. Oslovlili mě (někdy nejistě, jindy mimovolně nebo bez přemýšlení) *Alfonz* a já jsem je trpělivě opravil: *Adam. Jsem Adam.* Většinou beztak neposlouchali

a dál mi říkali *Alfonzi, Alino, Ali* nebo rovnou *pane doktore*.

Otec měl malou jizvičku na pravé tváři. V dětství jsem si myslel, že vznikla, když pil kávu, zapomněl si z ní vyndat lžičku a ostrý konec se mu otiskl do kůže. Nikdo mi to nedokázal vymluvit. Nevymizela ani s věkem, pozoroval jsem ji, když jsme sedávali v kuchyni. To už mě téměř neslyšel, což naši komunikaci velmi zjednodušovalo, protože mluvil jen on, já jsem měl poslouchat. Neuměl jsem od té tenké škvírky odtrhnout oči, jako by z ní cosi hypnoticky vyzářovalo.

2.

Když jsem byl malý, věřil jsem, že skříní tam nahore se dá projít do jiného domu. Do stejného, jako je tehle, jen mnohem tajemnějšího. Možná tam dokonce leží jeho zrcadlový obraz. Otevřete dveře, odhručíte oblečení a za ním jsou další dveře. Nepotřebujete klíč, nejsou zamknuté. Stačí zmáčknout kliku a... Za nimi podobné oblečení, které je třeba opět odhručnout, a potom stejná místnost...

To mě napadne jako první, když po dlouhé době vcházím do tohoto domu v kdysi tiché ulici nevelkého městečka Brežany. Tedy nevelké bylo předtím, před léty, teď nabylo a rozrostlo se, stalo se z něj veselé a špinavé město, jakých je v naší zemi plno.

Dům původně patřil prarodičům, potom rodičům a teď je prázdný. Člověk po chvíli už i trochu zapochybuje, jestli tu kdy vůbec někdo někdy žil. Ale zřejmě ano. Vše tomu nasvědčuje.

Je třeba jen v pološeru po paměti přejít ke skříňce s pojistkami a zapnout elektřinu — která kupodivu ještě funguje —, vyhnout se visícím pavučinám, vydechnout úzkost, vytáhnout rozeschlé dřevěné rolety, otevřít okna a vyvětrat. Pustit sem trochu čerstvého vzduchu.

Na všechno mám dnešní večer, noc a další den. Pozítří ráno přijede nákladní auto a stěhováci naloží všechno, co by ještě případně stálo za řeč.

Domem se obvykle linula vanilková vůně. Vlastně jsem si dlouho myslel, že jde o vanilku (kousek kdysi matka dávala do cukřenky), a všechno mi došlo, když jsem v drogerii objevil kolínskou a přivoněl jsem si — otec ji používal po holení a vytvářela zvláštní směs s cigaretovým dýmem rozptýleným v jeho pokoji. Falešná vanilka.

Zmizelo plno věcí. Zůstaly potrhané tapety, pavučiny, ostré rovné rozhraní béžové a bílé, oranžové a zelené, všechno z dob, kdy se otci nechtělo odsouvat nábytek pokaždé, když maloval stěny. Zůstaly teď jen nesmyslné čáry jako linie přílivu mého dětství. A skříň. Skříň nahoře na konci dře-

věných točitých schodů vedoucích na půdu. To s druhými dveřmi a dalším zrcadlově obráceným domem vymyslel můj otec a všichni členové rodiny mu s tajuplným úsměvem přitakávali.

Sedám si na schody a vdechuji vzduch nasycený pachem vlhké omítky, vůní zatuchlých šatů a nevyvětrané místnosti. Trochu i přivřu oči, abych to mohl lépe vnímat. Srdce se mi rozrušeně chvěje.

Nikdy jsem se neodvážil dveře skříně otevřít. Tušil jsem, že tam visí jen kupa oblečení plného naftalínu. Nechtěl jsem zažít zklamání.

Otec si celý život vymýšlel, ale elegantně a šarmantně, a všichni mu proto věřili. Procházely mu věci, které by nikomu jinému neprošly. Jak by řekl můj vnuk, Bonyho Samko, byl *superman*. Mnozí nebrali vážně, že je léta těžce nemocný, a ani to, že zemřel. Ještě dnes se mě lidé na ulici ptají, jak se mu daří.

Jak se má pan doktor?

Doktoři přece bývají nesmrtelní, nebo ne?

Na tomhle schodišti rád sedával Vojto, můj kamarád, možná nejbližší ze všech, moje druhé já — ale takové obrácené. Chodíval sem dokonce i tehdy, když u nás nebyl nikdo doma. Líbilo se mu tady. Jednou se sem vplížil a přistihl otce, jak si po obědě tajně zapálil cigaretku. On, který svým pacientům tabák přísně zakazoval a všemožně je za to káral.

„Pane doktore, vy kouříte?“

Otec se obrátil za hlasem, co vycházel z tmavého kouta:

„Jedna cigareta neškodí, kamarádíčku. Musíš ale kouřit opatrně, abys to příliš nevdechoval — a vyfukuješ jen takhle stranou, koukni...!“

Vstávám a jdu po vrzajících dřevěných schodech nahoru. Lidé v jistém věku tuší, že se to někdy snadněji řekne, než udělá — ale když přinutím stará kolena spolupracovat, hýbu se. Tinina praštěná dcera Jenny znala všechny naše dětské pověry, a tak jednoho dne tu naši tajemnou skříň vyklidila, odmontovala z ní zadní stěnu a přistrčila ji ke dveřím do podkrovní. Procházel se tam skrz ni. Tak tedy otevírám skříň a vstupuji dovnitř.

Pokud by nějaký dům měl mít podvědomí, rozhodně by se nacházelo na půdě se vším, co jinde začalo být nepotřebné, ale nikdo nemá odvalu to vyhodit.

Vzduchem poletují drobné kousíčky prachu. Ve světle pronikajícím škvírami ve staré střeše vypadají jako ze zlata. Připomínají předválečný holandský Bols s tancující baletkou na setrvačnick. Matka takovou láhev ukrývala ve skříni — v husté tekutině, která se během let pomalu odpařovala, visely zlaté plíšky jako zamrzlé v čase.

Na půdě se mi vždy těžko dýchalo.

Asthma bronchiale — říkal otec. Sliznici mi často podráždil oblak dýmu z jeho cigarety, zapalované tajně, aby si toho podle možností nevšiml ani on sám. Alergoložka mi neustále trpělivě opakovala, že v každém domě má prach úplně jiné složení, takže není v podstatě možné vytvořit účinnou vakcínu, aby si organismus na všechny ty mikroskopické buňky mrtvé kůže, srst zvířat a kousky všelijakých věcí, které se kdy v domácnosti vyskytly, zvykl. Prach z půdy mi dráždil oči a škrábal mě v krku. Možná tu poletovaly částičky mého otce, který žil v domě nejdéle a nakonec se stal jeho jediným obyvatelem.

Zakopávám o hromadu zaprášených věcí. Vytahuji fotografii s nalepenou velkou hlavou, pod ní svítí jakási stará bankovka. Školní sešity a opotřebované knihy, vybledlé plyšové hračky, otcovy lékařské záznamy.

Zápisník. Na rubu nálepka s neumělým nápisem *Choroby* psaným ručně. Na zašlé oranžové předsádce razítko *MUDr. Alfonz Trnovský* a otcův podpis, který si donekonečna cvičil na pijáky. Vedle velký diář firmy BAYER, na hřbetě rok 1937. Pamatuji si ho, jako malý jsem si do něj čmáral.

Pod ním leží Lékařská ročenka z roku 1943. V *Seznamu lékařů na Slovensku podle stavu k 31. květnu 1939, přihlášených k uvedenému dni*

do lékařské komory ve smyslu paragrafu 3 zák. č. 56/1939 na straně 127 — Trnovský Alfonz, řím.-kat. — nar. 30. VII. 1912 — prom. 29. VI. 1935 v Bratislavě — prakt. lékař Brežany.

V dřevěné škatuli po staré šachové sadě (jako v každém poctivém příběhu se figurky postupně poztrácely) se povaluje kulaté razítko s hnědou kulatou hlavičkou zakončené obráceným kovovým nápisem *MUDr. A. T.* A ještě jedno s podélnou hlavičkou s nápisem *Dr. Trnovský Alfonz, Brežany* a napravo číslice 1.

A několik fotografií otcovy staré ordinace s všelijakými přístroji. Rentgen, lékařská skříň, horské sluníčko.

Tak přece tu kdysi byl, tohle jsou jasné důkazy!

Zmrzlý Ötzi z alpského ledovce měl v žaludku ještě nestrávenou potravu, v kapse jakési houby — a jeho fiktivní pravěký život se vyvíjel a měnil podle každé nově objevené drobnosti.

Představitost je strašná věc. Achillova pata lidského mozku.

Důkazy o existenci nicméně přibývají.

Septichen inject... sepsis post partum et post abortum. Pneumonia, ulcus cruris... REMED Praha. Žádám o zaslání vzorků...

A v albech hromada rodinných fotografií. Otec každou pedantsky opatřil popiskou — ano, náš ob-

líbený rodinný rys, nevěříme vzpomínkám a své paměti už vůbec ne. A to ani nemluvíme o tom, že později popisky někdo další doplnil komentářem psaným fixkou, perem, ledabylým kostrbatým písmem a mimoděk tak vznikly dvě verze minulosti. Nechci ukazovat prstem, ale může za to matka, když se mezi rodiči věci tak nějak zkomplikovaly. Impulzivní, neklidná, energická, jen ne vždy tím správným způsobem.

Nedělní obědy, společné oslavy, skupinové obrázky lidí usmívajících se do objektivu. Matka v bílých šatech, v sandálech, ve fotografickém ateliéru obklopená růžemi. Matka v kloboučku sedící u rádia — zjevně poslouchající nějaký dobový hit, který si chtěla přehrát na klavíru. (1951) Matka s otcem v autě. Polino číslo jedna (pes) se vyklání ze zadního okénka... (1940) Matka s kamarádkami na koupališti... (1936) Naše nové auto (1940), já ladím rádio (1944) a naše třída v Brežanech — všechny děti se dívají do objektivu, vzadu u mapy Evropy stojí paní učitelka, vedle ní kamna a o kus dál věšáky s kabáty, na obrázku kostra lidského těla...

Poznávám se ve třetí řadě.

Na dně staré krabice leží i prosté smuteční oznámení v černém rámečku:

S hlubokým žalem oznamujeme, že nás dne 2. května 1965 navždy opustil můj drahý manžel,

milovaný otec, bratr, tchán a strýc, podplukovník v. z. Vojtech Roško. Zemřel po krátké nemoci v Brežanech, kde byl i zpopelněn. Manželka Natália... Syn Vojto...

Vojtův otec.

A z druhé strany je něčím lepkavým — zřejmě tím báječným sladoučkým sirupem proti kašli, který jsme s Vojtou chodili tajně upíjet z otcovy skříně — omylem přilepená pohlednice se sochou Lenina sedícího na podstavci v moskevském Kremlu. Hledí zadumaně do dálky, jako by mu najednou všechno došlo. Pochopili ho špatně? Vyložili si jeho slova mylně? Vždyť hlásal jen rovnost mezi lidmi. Štěstí. Mír. Lásku. Dělal to tak přece i soudruh Kristus!

Umělohmotná vrstva na povrchu pohlednice ze šedesátých let způsobuje, že socha jakoby plave v prostoru. Soudruh Lenin se vznáší v typické barvě východoněmeckého filmu ORWO, kde i hnědá vypadá jako odstín modré. Znáám ji důvěrně, jako režisérovi mi rukama prošly kilometry filmových pásů v televizních strižnách.

Mohl bych takhle pokračovat ještě dlouho, ale začínají mi dřevěnet nohy a krátí se mi dech. Jako trofej si do kapsy roztržitě cpu prázdnou krabičku luminalu, doktorský diář, pod paži strkám ohmatanou knihu o Goyovi s barevnými reprodukcemi.

Scházím opatrně dolů a myslím na to, jak otec, tehdy před léty, když jsme ho s Petrem, mým starším bratrem, vzali v létě vykoupat do Sence — vzácná příležitost, kdy jsme si my tři spolu někam vyrazili (což se už tuším nikdy víc nezopakovalo) — uklouzl na kluzkých, řasami obrostlých schodech. Uhodil se do hlavy a ztratil vědomí. Opatrně jsme ho uložili do trávy a snažili se ho probrat. Po chvíli otevřel oči, pomalu se posadil, rozhlédl se kolem a sáhl si na naběhlou bouli na hlavě.

„Člověče, vrátila se mi paměť!“

3.

V kuchyni ještě pořád stojí nerozbalená lednička. Krásná bílá, úplně nová. V zanikajícím domě působí trochu nepatřičně.

Velké lodě vyloží v přístavu plody z tropických zemí. A na přístavní rampě už čekají speciální vagony, které pojedou do Československa. Roztřídili jsme je podle kvality na tři třídy — za 25, 20 a 10 korun... — čtu na útržku prastarých novin ležících na podlaze. A hned si vybavuji matku za šera v zahradě, shrbenou, tvář ozářenou jen slabým světlem — tehdy už babičku s neposlušnými šedivými vlasy, které při barvení chytly neuvěřitelný fialový odstín. S hráběmi v ruce, téměř klasický výjev — ačkoli pro ni zas až tolik ne.

Ale Millet nebo Benka by z toho byli celí pryč.

Dostojevský byl třída, v kvalitní bordó vazbě — Zločin a trest. Otcova oblíbená kniha. Kafkovi se dařilo o něco hůř — pět navlhých knih, pečlivě zabalených v zažloutlém papíru. Vzala do ruky Hesseho *Hru se skleněnými perlami* a Rimbaudovu *Sezónu v pekle*. Původně se rozhodla, že se jich ani nedotkne, nechtěla s nimi mít nic společného. S těmito knihami, které on držel téměř denně.

Umřel týden před tím. Přechodil zápal plic — co jiného se dá dělat v určitém věku a v jistém stavu, než *přechodit zápal plic*? Strávili spolu půl století. To je dost. Víc než dost! Představovala si, že zatímco on už zůstane navěky zaseknutý na svém čísle, ona bude mít osmdesát sedm, osmdesát devět, devadesát, devadesát dva... čtyři... pět... Těšilo ji to. Konečně si začne užívat života, bude hodně cestovat, nechá přestavět dům, koupí nový nábytek. Hned po pohřbu objednala pračku a ledničku.

Jako bych viděl, jak ji píchlo v kříži, musela si na chvíli sednout a natáhnout se. Jistě si představovala, jak její kosti pomalu přicházejí o vápník, jak tuhnou a ztrácejí pohyblivost, jak z nich postupně uniká život. Součástí její oblíbené hry *Hlava-ramena-kolena-palce*. Nekonečné nemoci, o nichž vyprávěla s takovou láskou.

A už drží v rukou Tacitovy spisy a prsty se jí třesou nedočkavostí. Kolem vládne listopad, mrazivý, až z něj modrá pokožka. Vítr jí profukuje kabát. Od úst stoupá pára.

Otcova *samotka*, jak ji on sám nazýval, zůstala přečpaná knihami, jen s miniaturním prostorem na spaní, kam se jen tak tak vešel. Mámě to vždycky lezlo na nervy. Mluvit spolu přestali už před lety, a ačkoli se nerozvedli, každý bydlel na jiném konci města.

Člověk má pravděpodobně vymezený určitý počet slov, která má druhému říct. Když se jednoho dne vyčerpají, nic se nedá dělat. Stejně jako se lidé po dlouholetém soužití začínají víc a víc podobat jeden druhému, tak se moji rodiče čím dál víc lišili. Také si později mezi sebou vyměnili sotva deset po každé stejných slov, jako by se jejich slovní zásoba scvrkávala a scvrkávala. Jistě k tomu přispívala i otcova zhoršující se nemoc. Tři dny předtím matka konečně uskutečnila svoji velkolepou pomstu. A zase ji vidím a představuji si ji, jak kráčí o holi shrbená, ale rozhodná po štěrskem vysypané cestičce k velké bráně. Na měděné střeše kostela sedí černé vrány, zevnitř se line vůně kadidla. Určitě ji tehdy ten pocit hřál u srdce. Nadechovala se s radostí. Sedla si do lavice úplně vpředu k zapáleným svícím. Pompézním plačtivým hlasem se ozvaly

varhany a ona se dívala někam nahoru směrem k barevným vitrážím a kamsi za ně, kde ho cítila. Mého otce Alfonze Trnovského. Usmívala se. Jako by se tu mezi studenými zdmi zhmotňovala jeho tvář, tvář muže, který jí teď patřil se vším všudy. Tvář popelavá a zuřivá, jako už dlouho ne. Kdo ví, zda mají duše tváře? Kdo to ví?

Otec v Boha nikdy nevěřil, byl přesvědčeným ateistou. Byl sice pokřtěný a absolvoval svaté přijímání (hlavně kvůli svým rodičům — dědeček Albert by mu to neodpustil), ale nic víc. Naopak chybělo málo a matku za války nepokřtili, protože se otec odmítal vyzpovídat. Přišlo mu to absurdní. Nakonec ho přemluvili. Byla to totiž — jak se píše v laciné dobrodružné literatuře — *otázka života a smrti*.

Až farář z dominikánského kostela, který před časem oživil a zrekonstruoval (matku to na chvíli určitě překvapilo, protože sem nevkročila už přes šedesát let), se nechal obměkčit, přesně jako jeho kolega kdysi za války. Slíbil jí trochu předraženu zádušní mši, ale matka se rozhodla, že si to může dovolit. Začali se jí už totiž hlásit zájemci o unikátní Gershwinovy nahrávky na šelakových deskách, které otec celý život sbíral. Nyní je přece svobodná a volná! Tak volná jako teď se necítila ještě nikdy.

A hlas dominikána slavnostně promlouval: „Alfonz Trnovský byl statečný člověk a dobrý křesťan. Dobrý a čestný. Je to pro nás všechny velká ztráta. Alfonz právě předstupuje před tvář Spravedlnosti. Doufáme, že Bůh k němu bude milostivý. Amen!“

Matka seděla v kostele sama. Tenhle cirkus se jí před ostatními povedlo dokonale utajit. Dobře věděla proč. Všechno mi prozradil až ten dominikán. Dohrály varhany, matka se pomalu zvedla a ztěžka kráčela směrem ven.

A zas je tu zahrada a matčin prudký kašel uprostřed nezvykle chladné květnové noci.

Ještě jich pár zůstalo. Lorca, Aloysius Bertrand, Verlaine a nějaké papíry, hromada papírů, které popsal otec. Hází je do ohně k ostatním, mění se v uhlíky a tenké proužky popela. Prudký vítr je roznáší kolem jako sypký tmavý sníh. Pohrabáčem rozevře tvrdé desky, aby dobře hořely. Oheň se zmocní zažloutlého papíru. Olivová zahrada se otevře a zavře... Naslouchej tichu, mé dítě...

Vyrvi mě ze stínu... Córdoba. Daleká, sama. V šedém popelu jsou černá písmena. Matka vdechuje dým. Prsty jako by přišly o cit, téměř jimi necítí svou tvář. Jsou prokřehlé. Oheň vzplál a potom najednou zhasl a jen doutnal. Zůstal jen kus vazby barvy bordó... VIČ DOSTOJEV... — oznamují

odřená pozlacená písmena. Vazba je doopravdy kvalitní. Ledový vítr jí rozevívá cípy kabátu. Zkřehlá je tiskne k sobě. Přepadá ji prudký záchvat kašle. Stojí tam nepatrná u doutnajícího ohýnku v zahradě tohoto velkého domu.

Ráno se probudí s vysokou horečkou. Když jí večer přivezou novou ledničku, dodací list podepíše jako ve snu.

Ta lednička tu teď uprostřed kuchyně svítí bíle a zbytečně. Ani ji nestihla vybalit.

Slovenské přísloví říká, že smrt přichází do vysmýčeného domu. O příslovích si obvykle myslím svoje, ale tohle tedy skutečně vyšlo.

4.

Staré časy teprve přijdou — ušklíbal se často strýc Rudo, otcův bratr, když přišla řeč na minulost. Až později mi došlo, jak to vlastně myslel.

Nejdřív to chtěl syn Bony, potom, o mnoho let později, dávno po sametové revoluci, Matúš, můj vnuk. Ve škole jim dali za úkol sestavit rodokmen. Podrobný — se jmény, příbuzenskými vztahy, zaměstnáními, tituly, roky narození a úmrtí.

Když to bylo poprvé, začátkem sedmdesátých let, dost jsem se lekl, jestli tak nenápadně prostřednictvím školy a dětí nehledají nějaké skryté

kádrové souvislosti, které by mohli využít nebo zneužít. Bony nakreslil na slepené papíry velký rozvětvený strom a nechal mě přemýšlet. Hned po obědě zmizel ven do krásného slunečného dne. A já jsem na rodokmenu pracoval celou neděli až do večera.

A hned se mi vynořovaly rozličné příběhy, které se vyprávěly v rodině. Mého budoucího dědečka, malého *opu* Alberta vzali jednou rodiče do Vídně — potřebovali tam něco zařídit. Právě domlouvali ubytování v hotelu, když v tom s hukotem v přízemí vedle recepcy zastavil velký výtah. Otevřely se dveře, za nimi osvětlený prostor. V Brežanech nic takového neměli, a *opa* Albert si myslel, že to už je ten pokoj, v kterém budou bydlet, že ho poslali dolů za nimi. Stál tam s vytřeštěnýma očima. Na výlet vzali i děvče ze sousedství. Z nedostatku jiného slavnostního oblečení ji rodiče navlékli do kroje. Před Štefansdómem na ni všichni zírali jako na exota. Byla to Albertova budoucí žena, *oma* Mária, moje babička.

V Bonyho rodokmenu vystupoval *opa* Albert jako dělník a *oma* Mária jako služka. V Matúšově rodokmeni se z něj stal stavební inženýr. Upracovaný a nijak zvlášť bohatý. To byla nakonec pravda. *Oma* Mária měla malou živnost a dělala po domácnostech manikúru. Doopravdy.

Opa Albert zemřel mladý při důlním neštěstí. Na staré fotografii drží oma Mária malého Alfonze, mého otce, na kolenou, okolo stojí starší sourozenci a vedle něj strýc Karol. Jejich otec už je mrtvý, Alfonz se narodil tři měsíce po jeho smrti. A přece je s nimi — tvář opy Alberta vystřihli z jiné fotografie a nalepili ji místo strýcovy — velkou hlavu posadili přímo na útlá ramena. A tak byla rodina konečně kompletní.

Tu fotografii jsem přinesl společně s jinými věcmi z půdy. Předtím ji jako rodinnou relikvii opatroval můj otec. Občas ji vytáhl, když si myslel, že ho nikdo nevidí. V těžkých chvílích se ke svému poslepovanému otci obracel a vedl s ním dlouhé rozhovory.

Zda opa Albert odpovídal, není známo.

S matčinými předky to vypadalo hůř — matčin otec byl židovský obchodník, na brežanské poměry celkem bohatý, jmenoval se Béla Blau. Nedokázal jsem si představit, že by to takhle stálo v našem rodokmenu z roku 1974. Stal se z něj tedy Vojtech Modroch, to mi znělo jako počestné (ač dost průhledné) jméno a pracoval jako úředník na poště v Brežanech. Představoval jsem si, že by ho to zas tak moc neurazilo, ať tak či onak — i to je práce s dokumenty. Dokonce jsem ho na oplátku nechal

i déle žít. Bydleli jsme tehdy s rodinou v čím dál anonymnější Bratislavě — na ulici Malinovského, v domě plném lidí z celého Slovenska, a stejní byli i Bonyho spolužáci, takže diskrétnost zaručena. Prozrazení nehrozilo.

Šedesát let po smrti se *zejde* Blau v Matúšově rodokmenu vrátil ke svému jménu i zaměstnání, a tak už to doufám i zůstane. Stihl umřít ještě před válkou (doopravdy), takže se nedožil *všech těch věcí*, co by se mu určitě staly. Správně umřít je velké umění. On, jenž se tak moc bál smrti, si na tom dost zakládal. Kdoví, jestli se mu podařilo najít tu biblickou *červenou jalovici bez vady a poskvrny, na niž nebylo dosud vloženo jho*. V těch posledních bezstarostných dnech vzal s sebou i moji babičku Sáru — jeli v dešti příliš rychle autem značky Laurin Klement 360, ročník 1926, a v aleji, která už neexistuje, narazili asi kilometr před Brežanami do stromu. Jsou tací, kteří říkají, že přesně takhle to má být — rostoucí automobilismus nám pomáhá odejít ze světa důstojně a tak říkajíc v nejlepším.

Babička neboli jinak *bobe* Sára nepracovala a starala se o domácnost — u Matúše. V Bonyho rodokmenu pod jménem Štefánia dřela v továrně.

Vždyť i otec často říkal: *Nostalgie jsou vzpomínky na něco, co se nikdy nestalo.*

Zvlášť ve střední Evropě.

A moje matka... Její původ zůstával nejasný, nikdy o tom nechtěla mluvit. Jako malou si ji z neznámých důvodů osvojila židovská rodina, tak zněla oficiální verze a jinou jsem se od ní nedozvěděl.

Tedy, pokud nemám věřit epizodám z krásné literatury — že když se dívka z lepší rodiny poštěstilo zplodit dítě, poslali ji k příbuzným, pokud možno někam daleko. No a když se vrátila, dítě vychovávali jako jejího mladšího sourozence. Některé věci se zkrátka nedozvím — o to víc si je můžu domýšlet.

Za Slovenského státu brali matku jako Židovku, nikdo se jí na nic neptal. Žádné domýšlení, žádná představivost. Holá fakta. V konečném důsledku je můj syn Bony skutečně echt pravý Slovák, protože v jeho těle koluje česká, maďarská, německá, polská, židovská a koneckonců i slovenská krev, a tak to má být. Středoevropské *cuvée*. Něco dostal ode mě, něco od matky — od bláznivé blouznivé a krásné Zuzany, kterou jsem neviděl už přes deset let, ať je jí život lehký.

5.

Pokud mám být skutečně upřímný, do Brežan jsem se vrátil i díky těm kostem. Pořád mi nedají spát.

Celé to vlastně spustily. Někdy v polovině osmdesátých let, když byl otec v nemocnici. Postupně

jsme se jeden druhému vzdalovali, i když jsme jen tak seděli vedle sebe. Až vedle něj jsem doopravdy zjistil, jak těžké může být setrvat s někým o samotě ve dvou. Já s otcem?

Jistě, zní to zvláště, když si vezmeme, že zůstal na krku mně. Sestra Tina byla vždy jednou nohou v Anglii (což bylo předmětem všelijakých výmluv) a bratr Peter, ten byl pryč zase trochu jinak. Prvorozený syn, korunní princ, s hlavou plnou velkých myšlenek, s právem na vlastní život. Vytrpěl si dost, ano, říkávala matka. Mohl by nám všem být příkladem, ano, říkávala matka. A vždycky přidala nějakou notorickou příhodu z jeho útlého dětství — z porodnice ho přinesli v třesoucích se rukách, a když si měl kvůli lepšímu trávení prdnout (s prominutím, i bez něj), uskutečnila se náročná vědecká operace. Mně už jenom bez cavyků, aby se to tam uvolnilo, vrazili do zadku verzatilku. Tyhle příhody jsem zbožňoval! On — velký zářivý hrdina a já — výškrabek s tužkou v zadku.

Dá se dokonce říct, že vztah k otci jsem znovu získal díky těm kostem — to se stává a v případech, jako je smrt, to ani není nic neobvyklého. Ale tohle smrt nebyla, tedy alespoň ne smrt mého otce.

Před tím zvláštním podzimním dnem (nad domem s nekonečným kejháním táhly divoké husy a mé počínání sledovala jen susedova kráva, která

vydržela celé dni nepohnout se z místa) jsem byl hluchý a slepý, díval jsem se jen přímo pod nohy a zoufale jsem se snažil nespadnout a o něco nezakopnout. Fungování světa jsem nerozuměl — a nerozumím mu asi ani dnes, ale na tom nezáleží. Potom se mi najednou otevřely oči.

Zkrátka — po návštěvě otce jsem šel ještě jednou zkontrolovat prázdný dům a už jsem se chystal k odchodu, když jsem si na něco vzpomněl. Jako malý jsem si pod starým tisem za domem zahrabal v malé truhličce svůj dětský poklad (četl jsem tehdy *Ostrov pokladů* od Stevensona a moc se mi líbilo něco zakopat a až po letech to vyhrabat). Tu chvíli jsem si dokonce přesně pamatoval — otec kosil trávu, trochu poprchávalo a já jsem sbíral velké slimáky, nosil je pod ten tis, kde jich mohlo být i kolem dvaceti, ležli tam a vesele pouštěli sliz. Tehdy jsem ukryl poklad.

Tis už dávno skáceli, příliš se rozrůstal a matce to překáželo ve výhledu z kuchyně (jinak by tu stál určitě dodnes — tis je starobylý strom, jehož věk za běžných okolností několikanásobně překračuje lidský život), zůstal po něm jen práchnivý pařez. Zahradu už tenkrát tvořily jen zpustlé stromy a polozřícená zeď na jejím konci, omotaná provizorním plotem z pletiva. Chuligáni z okolí, co sem chodívali krást meruňky a švestky, ho vždycky hravě přesko-

čili. Teď se tu dá už jen prodírat divočinou — Řím ve vrcholném stádiu úpadku.

V ten obyčejný podzimní den jsem vzal lopatu, kterou ještě nikdo nestačil odnést, a šel jsem vykopat svůj dětský poklad — protože jindy bych to už určitě neudělal. Nevěděl jsem, kde začít, správné místo jsem si nepamatoval.

A tak jsem je tedy našel. Kostí a nakonec i lebku, v mělkém hrobě pod tenkou vrstvou půdy...

Jen otec věděl o zahradě všechno. Kromě něj sem téměř nikdo nechodil.

Truhličku jsem sice vyhrabal za chvíli, ale o dost víc mě zajímalo to druhé.

Pro náš vztah se mi zdá typické, že jsem otce objevil prostřednictvím hromádky kostí, které mu navíc ani nepatřily. Jako by se jednou z hlavních postav v mém životě stal nenápadný statista. Začala mě zajímat minulost. Zajímalo mě, co se tu mohlo stát.

6.

Za okny se stmívá, studená ulice tiše šumí, rozsvítil jsem několik malých světel. Dvě žárovky podezřele bzučí. Prošel jsem se po místnostech a rozhodl se, které kusy nábytku je třeba zachránit, pár věcí jsem zabalil a teď sedím v zaprášeném křesle utopený v čase. Člověku vždycky chybí jeho domácí rituály.

Mně tedy určitě. Vzal jsem si s sebou sice několik knih, ale každou jsem po přečtení několika vět zase zavřel a odložil. Všechno v tomhle domě mě odvádí od soustředění.

Poslouchám občasné zapraskání. Každý zvuk je zesílen o prázdné ticho, jako by se tu procházela neviditelná zvířata. To praská vysušený nábytek, už rok nevsákl ani kapku politury. A pak si sem z ničeho nic nakráčím já, otevřu dveře a do nehybnosti přinesu proudění vzduchu, přivleču svou bezohlednou vlhkost! Místností se rozléhá suchý a skřípavý protest proti surovému vyrušení.

Lehám si na gauč a dívám se, jak plynou stíny.

Nenápadně přichází i večerní tíseň, moje oblíbená. Velké prázdné domy ji za soumraku přímo přitahují. Než definitivně padne noc, budu se v ní převalovat jako ryba v oleji. Znímám to. Stará dobrá úzkost!

Abych ji zaplašil, představuji si všechny ty dělníky a řemeslníky, co tenhle prostor dávali dohromady, všechny ty, co z něj vytvořili pokoj. Nahodili stěny, vsadili okna a dveře, všechno vymalovali a natřeli barvou, pak ji vyvětrali, seškrabali prskance a ztuhlé loužičky, pověsili záclony (aby nikdo neviděl, co se děje vevnitř — to se nazývá *soukromí* a obyčejně začíná u záclon a na malých městech u nich také končí), ufuněně dovalili nábytek a ro-

zestavěli ho... Kdo to byl? Muži páchnoucí omítkou a slivovicí, zpocení a svalnatí, s víčky pokrytými zaslou barvou, popel z cigaret a mastná pleť, to vše pod taktovkou opy Alberta (toho, který si na tenhle dům kdysi vydělal v Suezu stavbou průplavu), který si do ničeho nenechal mluvit a nikoho nenechal bez dovolení s čímkoli hnout. Tak těsně s tím domem zůstal spojený, až se mi zdálo, že kdybych teď chytil velký jídelní stůl a odtáhl ho k oknu — což konec konců celý život navrhovala nebohá oma, ale z piety to neudělala —, opa Albert by to i na dálku celého jednoho křídla — dvou pokojů a kuchyně se spíží — ucítil, vstal by prudce z postele a jako pavouk po vlákně by okamžitě odhalil nesrovnalost. Rozrazil by dveře a přinutil by mě uvést všechno do pořádku. Kdyby tu, pochopitelně, někde byl.

V tomhle domě, kde každé hodiny ukazují jiný čas. Anebo všechen čas naráz.

Úzkost.

Otevírám lékařský diář BAYER, co jsem přinesl z pudy. Do *Denních poznámek* jsem si kdysi psal deník. Mé směšné kostrbaté písmo se roztéká všemi směry po zeleně rámované tabulce s nápisy: Číslo / Datum / Jméno pacienta / Anamnéza / Diagnóza / Léčení / Zvláštní předpisy / Mzda / Zaplatil / Poznámky.

13. III. pondělí

Když jsem se dnes probudil slyšel jsem jak si tatínek s maminkou povídali. Když jsem otevřel oči tatínek se právě ptal maminky jak vysokou jsem měl včera horečku. Já jsem vykřikl a řekl mu: „třicet šest“. Tatínek mi pak řekl že už se můžu obléknout a trošku chodit sem tam po pokoji. Měl jsem radost. Celý den dnes létají letadla a bombardují Sálavu protože je zamrzlá. Tenhle rok zamrzla hodně a na ten led napadal sníh a když se teď led a sníh rozpouští voda se rozlévá a lidi kteří bydlí u břehu Sálavy mají zatopené sklepy.

U večere mi tatínek vyprávěl o mrakodrapech v New Yorku. Strašně mě to zajímá. Zvlášt když mi tatínek řekl že kdo bydlí v padesátém poschodí jede nahoru výtahem pět minut. Člověk by si přitom mohl i zdřímnout.

A pod tím stojí drobnými písmeny:

Luminal Hypnotikum a Antiepileptikum.

Ten den byla naše třída plná hluku a tmy. Učitelka, paní Horecká, dokonce někoho poslala zatáhnout těžké závěsy, které se používaly, když moc pražilo slunce. Tmou znělo jen chichotání, šeptání a její podrážděný hlas. V řadě jsme se strkali a postupně jeden po druhém předstupovali před tabuli k přístroji vyzařujícímu slabé modré mléčné světlo.

Rent-gen, šeptali si ti, co ani neuměli vyslovit písmeno R, i ti, co takhle složité slovo ještě neslyšeli. Rentgen stál na kolečkách. Každý měl vystoupit na okrouhlou plošinu, opřít se zadní částí těla o nízký pultík, hlavu vložit do opěrky, zvednout ruce a chytit se dvou držadel nad hlavou. V tu chvíli se mohlo se začít.

„Další!“ ozval se otcův hlas.

Otec seděl u přístroje v bílém plášti, na tváři speciální brýle.

Viděli jsme jen jeho siluetu a útlé obrysy dětského těla.

Slabé světlo zhaslo.

„Další...!“

Připomínalo mi to brzká večerní představení v brežanském kině Slovan. Obvykle tam s námi sedával i páter Savický, zástupce ředitele katolického gymnázia a autor publikace *Romantické toulky po Brežanech* — známé ozdoby místních knihoven, zvláště kvůli bordó-zlaté obálce se vzorem brežanského kroje (tu knihu četl kromě pátera málokdo). Bděl nad mravností promítaných záběrů. Seděl hned vedle otvoru, kterým proudil obraz z promítací kabiny, a když se mu zdálo, že ve filmu není něco v pořádku — polibkem počínaje a odhaleným ženským předloktím konče — okamžitě zakryl kloboukem objektiv promítačky

a kinosálem se rozezněl jeho trošku směšný, na muže příliš vysoký hlas:

„První, druhá a třetí řada ven!“

Tam seděli nejmladší žáci. Museli se poslušně zvednout a opustit kino. Teprve potom mohlo promítání pokračovat.

„Další...“ řekl otec monotónním hlasem do tmy.

Na řadu přišel útlý chlapec. Chytil ho za ramena a přitlačil k přístroji. Prosvítil ho.

„A toto by mohl být Vojto...“ utrousil.

Otec mu neviděl do tváře, ale měl ho takříkajíc v rukou.

„V pořádku!“

Plácl ho po zádech.

„Ne, že se zase budete s Adašem po škole toulat!“

Co se vlastně dá říct o Vojtovi Roškovi? Byl to můj nejlepší přítel. Nejbližší, jakého jsem měl. Dnes už nežije, ale to je úplně jiná část příběhu.

V knihách jeho matky, paní Natálie Roškové, se psalo:

Který muž se narodil pod nadvládou Panny, je často zvědavý a vychloubačný, rád přispívá na dobročinnost, ale ne pokaždé se mu za to dostane vděku a pochvaly. Zamiluje se do něj jedna bohatá vdova, on si ale vyhledá šikovnou a duchaplnou pannu a stane se mnohonásobným otcem.

O posledním výroku bych mohl hodně vyprávět. A budu. Možná ještě jedna věc: Otec na svém rentgenu zjistil, že má *situs viscerum inversus*. Neboli obráceně uložené vnitřnosti — srdce napravo, játra nalevo, jako by přišel z jiného, zrcadlově obráceného světa.

A skutečně, v mnohém byl mým pravým opakem. Každému z nás něco chybělo. Doplnňovali jsme se.

Zhruba do dvacátých let dvacátého století se rodilo a umíralo doma. Až potom se začaly rodičky uchylovat do krásných a čistých sterilních nemocnic. Šlo to všechno velmi pomalu — takže i já jsem se narodil doma. No a Vojto byl první dítě z Brežan, které přišlo na svět ve zbrusu nové poliklinice. Nic to neznamenalo, ale od chvíle, kdy se naučil mluvit, to každému zdůrazňoval, jako by měl nějaké zvláštní privilegium. Předpokládám, že to způsobila jeho matka, paní Natália.

Vojto v naší době platil za velkého specialistu na myši. Uměl jakoukoli chytit, aniž by jí ublížil. Potom jsme většinou vzali brčko, strčili jí ho do zadku a foukali. Nafoukli jsme ji vzduchem tak, že se nevešla do díry. Jen bezmocně narážela do stěny a snažila se dostat dovnitř a schovat se. Pak najednou s velkým hlasitým prdnutím splaskla a utekla.

Vojtův otec byl voják, přesněji vojenský stíhací pilot. Často jsem ho u nich na zahradě vídal, jak v khaki kalhotách s kšandami, v bílém tílku a s perfektním účesem sekal dřevo nebo stříhal stromy. Jejich koruny trochu vzhledem připomínaly jeho vlasy, alespoň tak se mi to tehdy zdálo.

Učil Vojtu střílet ze vzduchovky. Cvičili, když paní Natália pekla bábovku. Vojto vzduchovkou zručně ostřeloval rozinky.

29. IV. sobota

Ráno musím rychle vstávat. Jdu ke svaté zpovědi. Čekali jsme tam tak dlouho, dokud nás páter Savický neposlal k jezuitům. Pak jak jsme šli po ulici trhali jsme i s Vojtou papír na kterém byly naše hříchy a jeden papírek jsme hodili na ulici a druhý do kanálu aby to nemohl nikdo slepit. Taky jsme si koupili dva litry pukanců a v parku jsme s ostatními hráli kuličky. Přinesl jsem si jich dvanáct a domů jsem si jich potom odnesl šedesát tři. Po obědě jsem si sedl ke stolu dělat si úkoly. Od třetí až do deváté jsem dělal úkoly. Jsem dělal výkres, pět příkladů jsem vypočítal, sloh o svých sourozencích Tině a Petrovi a naučil jsem se básničku. Večer si jdu lehnout brzy protože už jsem ospalý.

Hlavou mi pořád vrtá jedna věc — byl Ježíš Kristus katolík, nebo luterán?

Bactifebrin na terapii umělou horečkou.

Otec si vždy potrpěl na silnou rodinnou atmosféru. Zlí jazykové tvrdí, že si moji matku Bertu vzal jako dceru bohatého židovského obchodníka jen kvůli penězům. (Bylo dost *frech* to tvrdit, dokonce až v jistém smyslu *chucpe*. Ale u nás doma se tím nikdo netrápil.) Měli spolu tři děti — dceru a dva syny, jedním z nich jsem já.

Já.

Říká se, že když lidé začínají větu tímhle slovem příliš často, myslí jenom na sebe. Ale tohle je přece můj příběh. Tedy — příběh mého otce, který se do mě převtělil. A příběh Bonyho, do něhož jsem se později převtělil já. A on-já-otec se později převtělí dál, vlastně už se to děje. Žádná dlouhá tenká bílá čára od minulosti k budoucnosti totiž neexistuje. Všechno je kruh. Vážení a milí, tak to prostě je!

Kruh.

Léta před válkou se v mé hlavě podobají výjevům z kolorovaných filmů. Anebo scénám z fotografií, na nichž na vylepšeném pozadí s vylepšenou barvou hledí strnule do objektivu lidé, co se ze všech sil snaží tvářit přirozeně. Abyste na obrázku vůbec něco rozpoznali, je potřeba dost světla, plno

světla, tmavá místa sem nepatří, beztak se nedají postihnout.

A tak zůstane jen stylizovaný otisk života s rýmovačkou: *Jako to moře bez konce, láska moje, na věky musí náležet mně drahé srdce Tvoje. Jako to moře vzbouřené je láska naše mladá, jak ptáček svoje hnízdečko, tak já mám tebe ráda!* A moře na dekoraci se vzdouvá a celou scénérii zaplavuje romantickým žbluňkáním.

Tu fotografii otce a matky z léta kdovíjakého roku mám.

Jako oko v hlavě střežila matka velký sešit podlouhlého formátu s velkým ozdobným nápisem *Beliebte Filmstars*. V obalech od čokolády *Lindt und Sprüngli* se ukrývaly fotografie amerických a německých herců — Gary Grant, Charlie Chaplin, ale i Paul Hörbiger nebo Marlene Dietrich, které bylo třeba nalepit na příslušná místa, abyste toto album milovaných filmových hvězd měli kompletní. A matka se snažila ze všech sil — dost v té době přibrala a trápilo ji to.

Hrát si s albem bylo zakázáno. Velice se rozzlobila, když viděla, že ho někdo z nás drží v rukou. Přinesla ho jen občas, v neděli po obědě, když měla dobrou náladu a otec pospával na gauči a opatrně — *já budu, Adaško, listovat!* — nám ho ukazovala.

Otec předstíral odpolední spánek, i když se začala z gramofonu linout hudba, která se matce s jejím milovaným albem nerozlučně spojovala. Často zněly filmové písně, a když ne — pak František Křištof Veselý zpíval melodie z operety *Pod cizí vlajkou*. Vždycky mě fascinovalo, jak s lehkým maďarským přízvukem deklamoval: *Nájkrajši kút, v šírom sveté je mója rodná zem... Tá jediná ma pré mňa tólko krás...!*

Po natažení perka klikou se na kotouči roztočily křehké rozbitné šelakové desky s velkými nápisy *Esta, Ultraphon* nebo *His Master's Voice* (s pejskem, který poslouchá hlas svého pána linoucí se z ampliónu gramofonu).

Občas se k nám přidala i Sára Blau — moje židovská bobe, která s oblibou podřimovala v křesle a neúspěšně se tvářila, že nás poslouchá. Ji si například nedokážu představit jinak, než jako vystřiženou z papíru, protože zemřela příliš brzo. Rozpohybovaný neživý obrázek. Nakrátko ostříhané vlasy a na nich paruka. Přikrývala si ji ozdobným šátkem s malými perličkami — jak se na starou pobožnou Židovku slušelo.

Zbožňovala macesy. A vůbec všechno s macesy spojené. K snídani je nacpala do hrnku a zalila bílou kávou. Do zlaté slepičí polévky *goldene jojch* dávala *maco kneidlach*, knedlíčky z pomletých macesů,

zelených kousků petržele a husího sádla, aby zůstaly jemné, lehké a pěkně plavaly.

Prarodiče sice měli dvě sady nádobí a jedli košer, ale dovolili, aby si jejich dcera vzala góje. Zejde Blau diskutoval s Bohem tak často, jak jen to šlo — na šestou ráno se chodil modlit do aškenázské modlitebny a na osmou ještě pro každý případ zašel do sefardské. Zřejmě aby mu z toho, co se dělo mezi Nebem a Zemí, nic neuniklo a dokončil, co začal. O svátku Purim posílal, jako všichni movitější Židé, peněžitý dar rabínovi určený chudým. A když v létě přicházeli žebrat židovští šnoreři z Haliče a Mukačeva, pohostil je koláči a strčil jim do kapsy pár drobných.

Ani moje matka, ani prarodiče, ani strýcové Armin a Oskar neměli typické židovské rysy, o nichž se tak zeširoka psalo v antisemitské brožůře *Zrcadlo Židů* z roku 1925, pečlivě ilustrované podivnými zpotvořenými obrázky od vyšinutého českého malíře Karla Rélinka. Židi tu za temných nocí vraždili křesťany, sváděli jejich ženy a všemožnými způsoby je ponižovali a okrádali o peníze a majetek. Žádné velké zahnuté nosy, připomínající údajně při pohledu zředu číslici 8, žádné velké odstávající špičaté uši ani hnědé oči.

Sedávali jsme spolu všichni při nedělním obědě. Takový sen oblečený do technicoloru to byl.

28. VI. sobota

Dnes byly hasičské zkoušky. Plno hasičům se po skvělých kouscích i tleskalo. Hasičské zkoušky tu nebývaly ale teď tu jsou protože je vedro. Přišlo se podívat plno lidí. Já jsem se úplně zapomněl najíst jak jsem to zamýšleně pozoroval. U oběda jsem ani nemohl dýchat jak bylo parno. Pak jsem se osprchoval.

Tonophosphan silně účinkující a nejedovatý preparát fosforu. Trvalý, stimulující a tonizující účinek na oslabené srdeční svalstvo.

V létě bývalo v Brežanech všechno vyprahlé a rozpálené.

Vzduch jako by stál a nehýbal se. Tak to prý vypadalo i před první světovou válkou, ospale a líně. Říká se, že městští radní chodívali po práci, správně rozparádění, popíjet do hotelu *Zum Goldene Hirsch* se skleněným nazlátlým jelenem nad vchodem. Měli tam v hotelové restauraci, stranou od všeho hluku, vyhrazené separé.

Seděli tam určitě i večer 28. června 1914 a stejně tak i večer 28. října 1918. Když vzrušeně přiběhl městský sluha a razil si cestu mezi stolky, ani si ho nevšimli. Teprve až když na prahu celý zadýchaný vykřikl: „Právě vznikla Československá republika!“

Je to tak, Rakousko-Uhersko, ta obrovská měňavka nesmyslně se roztahující po střední Evropě už dodělávala. Nic jiného se jí ani přihodit nemohlo.

A starosta se obrátil k městskému sluhovi s plnou pusou červeného vína, polknul a mávnul rukou: „*Nehme to na zítřek!*“

Heslo, které by klidně mohlo být součástí brežanského městského erbu, který jinak obsahuje obligátní hrozen vína, šíp svatého Egida neboli Jiljí a velké písmeno B. Pod to by se ten nápis hodil. Ne spisovně, ale v dialektu: „*Nehme to na zítřek!*“ Velmi výstižné.

Zvláště když u nás pořád ještě pokračovalo devatenácté století. Jeho výhonky pronikaly hluboko do mého dětství. A ne a ne to skončit.

O nedělních procházkách se špacírovalo po náměstí. Mladý, štíhlý a pěkně upravený otec si oblékl oblíbený smetanový oblek, matka letní šaty (a samozřejmě letní klobouk, protože stále potřebovala nosit něco na hlavě), my s bratrem jsme cupitali oblečení v námořnických oblečcích a sestra v šatečkách. Takhle je to alespoň zachyceno na zažloutlé fotografii, kterou právě držím v ruce.

Je nemyslitelné projít kolem cukrárny a nestavit se v ní, protože děti se dožadují zmrzliny. Na snímku se zrovna míváme s Vojtou a jeho rodiči — všichni

se srdečně zdraví, Vojtův otec vystavuje na odiv parádní vojenskou uniformu, momentálně je poddůstojníkem, vojenským pilotem, nevím jaké šarže.

Cukrárna patřila Puškárovi. Otec u něho často vzadu hrával karty s několika dalšími Brežañany. Odtud nosil nejčerstvější novinky. I nějací Židé se tam občas ukázali. Jako zvěrolékař byl pan Schreiber velmi vlivná osoba, podobně jako advokát pan Reis. Ten se nicméně takové oblíbě netěšil. Lidé totiž dávají přednost spíše těm, kteří bičují vášně, nestojí o to, aby jim někdo vymlouval hlouposti.

Sedával tu i Ambi Krebs, který rád chodil bez klobouku, přestože ho s sebou vždycky nosil připnutý ke kabátu sponkou. Ambi Krebs si v Brežanech z rozmaru zřídil malou soukromou botanickou zahradu. Dospělí se mu smáli, děti ho obdivovaly — za symbolický poplatek dělal prohlídky svých exotických keřů a stromů, než ho o ně připravila tuhá zima v roce 1944. Říkával, že sedět můžeš kdekoli, jen tam musí být stálý přísun jídla a pití. A samozřejmě cigaret.

Puškár rád a často vyprávěl příběh o tom, jak jeho matku přepadly na cestě ze hřbitova porodní bolesti a porodila u neznámých lidí, za prvními dveřmi, na které zabušila. A dnes že na tom místě stojí jeho cukrárna. Nikdo mu to nevěřil.

Měl zvláštní slovník. Když si například v zápalu mariáše nechtěně nahlas uprdnul, plácnul

po zádech nejbližšího souseda a vykřikl: *Buenos Aires, amicenko!* K otci si ale nic takového nedovolil, dokonce si stále vykali. Jinak mlel neustále něco ve stylu: *Bůh cukrářů mi nadělil krémeše. Bůh chorob mi nadělil tyfus.*

Puškárova cukrárna tedy předběžně — alespoň na fotografii — stojí na náměstí.

Nahrneme se dovnitř. Já, bratr Peter a sestra Tina (Tina chtěla, abychom jí říkali Tina, protože se jmenovala Marta, ale nelíbilo se jí to — takhle si všichni mysleli, že je vlastně Martina). Naši zůstanou stát venku na slunci.

„Mně jahodovou...!“ křičím.

Puškář přes dveře zdraví otce:

„Dobrý den, pane doktore!“

Tina do mě šťouchne a osopí se na mě:

„Říká se — *prosím!*“

„Jahodovou... *Prosím!*“ zašklebím se na ni.

„Hned to bude...“, říká Puškár a ujímá se zmrzlinářské naběračky.

„Pro mě vanilkovou,“ říká Tina.

Cinká mincemi. Dávají je jí, což mě dost uráží.

„Říká se — *prosím!*“ vykřikuji.

Starší bratr Peter se jen směje. Kdoví proč, on zmrzlinu nikdy rád neměl.

„Sedmdesát čtyři celých a třicet setin,“ usmívá se Puškár.

„Co...?!“ valí oči Tina.

„Říká se — *prosím!*“ strkám do ní zlomyslně.

„Sedmdesát čtyři celých a třicet setin!“

Tina zkoumá drobné v dlani a neví, co dělat.

„Pomůcka — jedna koruna československá se oficiálně rovná třiceti sedmi celým a patnácti setinám miligramu zlata.“

„Hmm.“

„Můžeš zaplatit ve zlatě. Nebo i v korunách. Mně je to jedno.“ Puškár se nadšeně usmívá, tím vším se náramně baví.

Zmatená Tina položí na pult dvě koruny, olízne žlutou tající zmrzlinu, teče jí po ruce, a otočí se ke dveřím.

„Na shledanou...!“ volá za námi Puškár.

Vybíháme ven.

Otec se před výlohou baví s paní Nebesárovou. Je to *andělíčkářka*, říkává o ní matka, a já dost dlouho nechápu, co tím myslí, ačkoli to nepravděpodobné příjmení mi mohlo leccos napovědět. Honíme se kolem a snažíme se co nejvíc zamazat od zmrzliny, která v nesnesitelném letním pařáku kalupem taje.

„Říkáte, že plodová voda měla zelenožlutou barvu?“ ptá se otec a tře si špičku nosu. Zdálo se mi vždycky, že Nebesárovou nemá moc v lásce. Nedůvěřuje jí, a proto se vyjadřuje opatrně, aby si náhodou něco nevyložila jinak, než jak to on myslí.

Nebesárová přikyvuje.

„Při zdánlivé smrti je kůže novorozence modročervená, obličej a celé tělo oteklé; ruce a nohy trochu napjaté, konečník sevřený, srdce bije slabě a nepravidelně a pulz v pupeční šňůře ustal nebo je nepravidelný... Když dítěti strčíte malíček do krku a hrdlo se stáhne, musíte se pustit do ožívování. Je třeba ho položit na záda a z ústní dutiny odstranit hlen. Z úst a z krku, rozumíte?“

Nebesárová přivírá oči jako velká kočka a snaží se všechno zapamatovat.

„Potom ho musíte chytit za hrudník a několikrát s ním pořádně zatřást. Pak mu jednou rukou zvednout nožičky a několikrát ho plácnout po zadečku, znovu ho chytit za hrudník a několikrát s ním zaklepat. Kdyby neožilo, je potřeba postříkat obličej a hrudník studenou vodou. Pak by mělo začít pomalu dýchat a růžovět. Ale musí se pokračovat, dokud se pořádně nerozpláče.“

Nebesárová děkuje, někoho z nás pohladí po hlavě, jinému pocuchá vlasy, usměje se a odchází. Otec se připojí k nám.

Ano. Kdyby v té chvíli někdo stiskl spoušť a udělal fotografii, zachytil by svět, ve kterém jsou všichni šťastní a dobře naladěni. Svět, ve kterém se nikdy nic dramatického nedělo, neděje a dít se nebude. Nic nehrozí. Dokonalý prosluněný svět jed-

noho líného ospalého nedělního odpoledne v jakémsi slovenském městě Brežany.

Tu fotografii někdo doopravdy udělal. Vyretušoval, dobarvil a opatřil razítkem ateliéru *Nežný a spol.* Zastavil se na ní čas, který nikdy neexistoval.

Dokonce za námi v pozadí právě v té chvíli, kromě několika dalších, prochází Ičko Šroubek. Shrbený pase po každé maličkosti, kterou lze najít na ulici — šroub, matice či ložisko —, všechno si to pěkně nese domů. Každou věc rozebere a složí a pokaždé mu z ní ještě něco zbude. Na dvoře se mu hromadí haraburdí, karosérie aut a všelijaké součástky, o kterých by už nikdo nedokázal říct, k čemu vlastně kdysi sloužily.

Ičko Šroubek je i šikovný obchodník. Prodává pořád těch stejných pět šest věcí, hrdý předchůdce moderního marketingu.

„Prosím, jen se podívejte! Speciální nůžtičky na květiny a nožík na ořezávání doutníků! Račte vyzkoušet!“

„Ukažte... Před týdnem jste říkal, že jsou to francouzské nůžky na úpravu řas a nůž na korek!“

„Ano, ale to bylo něco docela jiného. A nevěřili byste — zákazníci se o to mohli poprat! Teď mám ale dvě prvotřídní novinky! To je něco dočista jiného. Nenechte se zmást!“

„Jen nepovídejte — pamatuji si tady ten nápis!“

„Snad si, milá paní, nemyslíte, že bych vám lhal. Nemám k tomu sebemenší důvod. Je možné, že se tyto nůžtičky dají použít i na řasy, ale především jsou určené ke stříhání květin. Stejně je to i s tímhle nádherným nožíkem — používají ho na doutníky, ale když si k němu bude pan domácí ráčit skleničku vínka, nůž na korek jako když najde!“

„Promiňte prosím — ale minule jste mi tvrdil, že je to břitva na ořezávání ztvrdlé kůže na patách.“

„To musí být nějaký omyl. Moc mě těšilo a poroučím se!“

A někde v dálce, kde ho ve skutečnosti můžu tušit jen já, se prochází náš zubař, doktor Gronský — ortodoxní žid, teď právě jako vážený občan na procházce se ženou. Kdo ví, čemu se v zubařském žargonu říká *zlatá žíla*, ale něco takového pro něj představoval můj otec. Nosí cvikr a starosvětový klobouk, jako by chtěl neustále připomínat, že ať už to dnes vypadá jakkoli, staré dobré časy kdysi doopravdy existovaly.

7.

Jak tak listuji, natahuji se po flaštičce noaxu na nočním stolku. Na lžičku nakapu pět kapek a spolknu. Hořká chuť se mi rozlije po jazyku. Od doby, kdy jsem měl tu komplikovanou zlomeninu nohy, to tak občas dělám. Nejčastěji večer. Lékař mi ten-

krát předepsal noax proti bolesti. No co — něčím si přilepšovat patří k lidské přirozenosti. Cigaretami, alkoholem nebo třeba v případě starších dam nevinným ibalginem. Jen tak, pro náladu. Za chvíli se mi rozsvítí v hlavě. Ne moc, jen trochu. Bony by tomu řekl *tuning*.

Jedna z fotografií, které si prohlížím při světle malé lampičky, ukazuje průčelí našeho domu, na kterém ještě svítí úhledná tabulka z čisté mědi: *Alfonz Trnovský, soukromý lékař*. Po jisté době vystřídala první — lacinou, smaltovanou. Co už na fotografii vidět není, je otcova ordinace — projít bránou, po schůdcích nahoru a potom dvakrát doprava. Přispěl mu na ni zejde Blau, dalo by se říct, že ta suma představovala matčino věno. Původní pokoj s kuchyní předělali na ordinaci s čekárnou — známky předchozího účelu byly víc než pozorovatelné, alespoň na začátku.

Otec studoval medicínu na univerzitě v Bratislavě, což stálo, podle rozličných zmínek, nemalé peníze, ale s příslibem lákavé a laskavé budoucnosti.

Občas na to období vzpomínal, i na báječné intravenózní opice, když si s kolegy mediky píchali čistý alkohol. Vždycky se mu na tváři rozhostil romantický výraz. Prošel ve své době běžným

evolučním vývojem: medik — externista — demonstrátor — pomocná vědecká síla — nehonorovaný asistent. A potom si po nějaké době konečně založil praxi.

Okamžitě si dal vytisknout vizitky a ihned je rozesílal:

MUDr. Trnovský, bývalý asistent neurologické kliniky v Bratislavě, externí lékař urologické kliniky, jakož i hospitant všech ostatních klinik tamtéž a státní nemocnice v Nitře, si dovoluje oznámit, že se etabloval v Brežanech v Hurbanově ulici 18. Nejmodernější léčba, elektro fyzikální terapie, horské sluníčko, solux, diatermie.

V ordinaci visel diplom doktora lékařských věd na nenápadně nápadném místě, aby jej pacienti mohli obdivovat, než jim otec vystaví recept.

Měl tam i malou místnost na rentgen, na kterou byl náležitě hrdý a pravidelně ji ukazoval všem návštěvníkům. Zvenku, protože rentgen je samozřejmě citlivý přístroj, který není určený k okukování. Tmavá komora s tabulkou se zlatým nápisem na černém podkladě byla prázdná, protože otec na ni zatím neměl peníze. Zvědavý pacient by na to nepřišel, ani kdyby se podíval dovnitř, do tmy. A žárovka nefungovala.

Hned vedle visel velký oranžový plakát s černobílou fotografií krásné dámy v plavkách a v kou-

pací čepici, která nadšeně mávala na někoho mimo obrázek. Usmívala se pod velkým nápisem STÁLE SLUNEČNO, který dál pokračoval POD LAMPOU PHILIPS „BIOSOL“ a dole textem *Lidské tělo potřebuje slunce! Těch málo volných dnů a dovolená pracujícího člověka nepostačí ve většině případů zajistit tělu potřebné množství zdravých slunečních paprsků. Lékař je proto často nucen vyrovnati tento nedostatek umělým ultrafialovým zářením.*

Do dámy v plavkách jsem byl zamilovaný mezi pátým a šestým rokem svého života, měli jsme intenzivní milostný vztah, poznamenaný vášní, žárlivostí, hádkami a nakonec definitivním rozchodem.

Ano, otec si nejprve žil dost nad poměry — o tom svědčí lesklá tabulka, parádní vizitky, neexistující rentgen a stejně tak neexistující horské sluníčko, ale i samotné zařízení ordinace, které pro změnu existovalo a lesklo se chromem a nerezovou ocelí, až z toho přecházel zrak. Rád předstíral i plný diář — často ho matka v té době přistihla s telefonním sluchátkem u ucha (ano, telefon jsme také měli, s číslem 46-75), jak listuje prázdnými stránkami a všechny pokusy o dohodnutí termínu doprovází nesouhlasnými zvuky, až nakonec teprve na pátý nebo šestý pokus měl volající konečně štěstí. Otec zkrátka ze začátku plno věcí fingoval a i díky tomu se mu postupně začalo dařit.

To je běžný recept nejen v tomto povolání.

Nejprve pacienty navštěvoval pěšky nebo na kole. V noci spal trhaně, protože očekával každou chvíli zlověstné zaklepání na okno, které by ho vytáhlo z postele a odvedlo kamsi do tmavé noci. Později koupil Pragu Piccolo, protože návštěvy u nemocného autem jsou dražší a všechny předepsané léky mnohem účinnější.

Říkal to i usměvavý firemní agent v perfektním obleku. Nabídl otci americkou cigaretu a pozval ho do Puškárovy cukrárny na náměstí na kávu a zákusek. Promluvil s ním, vysvětlil mu přednosti vozidla a projeli se v něm kolem náměstí a po mizerných cestách za městem.

Otec si potom zřídil ordinaci i v patnáct kilometrů vzdáleném Nevedově a dvakrát týdně tam dojížděl autem. Místní měli tak velký strach z aut, že hned u prvního domu stála cedule s nápisem *Auto 6 km!* Kdo jel jen o trochu rychleji, musel zaplatit pokutu. Rychlost občas měřili na náměstí, ale otec se z toho obyčejně vyvlékl tak, že zastavil v půlce cesty. Nepříčetný starosta dokonce kontroloval, jestli řidič v zatáčkách troubí, a mohl dostat pokutu, pokud tak neučinil.

Všechno to svého času způsobil Ambi Krebs — když ho přinesli do otcovy ordinace se zlomeninou spodiny lebeční a z nosu mu vesele kapal mozko-

míšní mok. Za Nevedovem narazil do stromu a utr-
pěl těžký otřes mozku.

Administrativní záležitosti v ordinaci vyřizovala většinou matka a kromě toho ještě sterilizovala použité nástroje. Pacientů přibývalo a na oběd se otec často nedostal před šestou a na večeri před půlnocí, skoro nespal. V ordinaci zvonil telefon bez přestávky.

V lékařské záložně měl k dispozici sto tisíc korun, takže si nakonec do *tmavé místnosti* koupil i přenosný rentgen značky Heliodor-Duplex („s plnou ochranou proti vysokému napětí a škodlivým rentgenovým paprskům“). No, a protože potřeboval dodržovat jisté dekorum, každé ráno chodil k holiči, který kolem něj pobíhal s břitvou v bílém plášti. Otec se sám holit nesměl, aby náhodou nepřišel do řečí. Konkurence by ho mohla snadno pomluvit. Ze stejného důvodu využíval při návštěvě pacientů z lepších rodin služeb osobního řidiče (shodou okolností Ambiho, pokud měl právě čas), který po dobu vizity leštil karosérii a vyčkával s trpělivým úsměvem. Lidé zbožňují situace jako z filmu, zvláště na malém městě plném malých lidí, kteří zůstali malými, i když se město zvětšilo a napuchlo, rozlilo se do okolí a dostalo označení „okresní“, ale i tak navěky zůstalo malým městem.

Zakletým, hrdým na svou nesmírnou malost a svoje malé způsoby.

Otec pokaždé pomalým a důstojným krokem přešel přes náměstí a nadzvednutím klobouku zdravil známé. Při holení četl noviny a poslouchal, co je ve městě nového.

Holičství si tehdy otevřel matčin bratr, strýček Armin, který neustále vtipkoval a vyprávěl anekdoty. Otec chtěl jen klid, a tak se nuceně usmíval a občas řekl „Hmm“ anebo „Ehm“, případně „Opravdu?“

Armin často chodíval s černou koženou taškou, podobnou otcově lékařské, stříhat členy rodiny Silbersteinů, kteří si žádali pouze Žida, do jejich velkého domu na náměstí. A tak určitě vyprávěl i o tom, jak si starý Silberstein, obchodník s látkami, zavolal ke smrtelné posteli své dva syny Artura a Alberta, kteří se na smrt nenáviděli a jistě by spolu dobrovolně nezůstávali v jedné místnosti, nebýt této výjimečné příležitosti, na kterou se v koutku duše tak trochu i těšili. Silberstein senior ležel v propocených peřinách, v ruce držel chléb s máslem a v horečnatých očích měl slavnostní výraz. Zavolal si je a oni ho obklopili.

„Dívejte se dobře!“

Zakousl se do chleba a synové si až teď všimli tenkých podlouhlých papírků, co ležely na másle.

Tak je to ochromilo, že nedokázali čemukoliv zabránit. Otec se cpal svými drahými známkami — všemi těmi přetisky padesát na padesát a jinými vzácnostmi. Těžko to popsat jinak, než že je jednoduše sežral, než se ti dva stihli pohnout z místa a vyrvat mu je z rukou, zpod jazyka a mezi zuby.

„Tak — abyste se o ně nemuseli hádat! Teď už můžu spokojeně umřít.“

Pro Armina byly hlavním tématem ženy v jakékoli podobě a skupenství — matka říkala, že zůstal starým mládencem jen proto, aby mohl být neustále k *dispozici*.

V ordinaci si otec osvojil zajímavý zvyk hovořit s pacienty ve třetí osobě.

„Léky užíval pravidelně?“

„Co ho bolí?“

„Kašle?“

A potom na obnaženou hrud' přiložil chromovaný konec fonendoskopu.

„Dýchá! Zhluboka dýchá! Otočí se! Dobře.“

Dýchá, dýchá!

Monako byl zvláštní tvor. Když mu bylo třicet, otec mu po důkladném vyšetření řekl, že ta tmavá místa na snímku jsou tuberkulóza a že má před sebou zhruba rok života. Že i když necítí bolest, tak krev, kterou vykašlává, znamená, že

plíce už jsou napadřtí. A že by měl hned odcestovat do Hágů.

Z otcovy ordinace šel navzdory otcovu doporučení rovnou do hotelu Zlatý jelen a objednal si láhev červeného vína a krabičku cigaret. Položil to vedle sebe a k tomu rentgen svých plic.

Celý večer se na něj díval, pil víno a zapaloval jednu cigaretu od druhé. Pak si objednal další cigarety a další láhev... A hleděl a hleděl na svoje plíce na modročerném obrázku se svým jménem na spodní straně. A nad ránem, když už kokrhali kohouti a bar zavírali a on měl v sobě čtyři láhve vína a padesát cigaret, vstal od stolu a šel domů.

Řekl otci: „Tu noc jsem se s tím vyrovnal tady, v hlavě.“

A žil ještě mnoho let. Na to, jakou měl ještě v otcově životě sehrát úlohu, působil jako špatně převyprávěný vtip.

Jednou večer, když už se otec chystal k pozdní večeři a sestřička Zdenka mu hlásila, že je čekárna prázdná, do ordinace vstoupila rozrušená mladá dáma, která se zamilovala do muže se špičatými botami barvy bordó, vpředu pobitými plíšky. To jediné totiž dokázala říct o tom tajemném neznámém, který byl možná obchodním cestujícím pravděpodobně z nějakého velkého města, snad z Prahy, a utekla s ním. Bydleli spolu po různých

hotelech, všechno vypadalo dobrodružně a romanticky, dokud jednou ráno ještě za svítání v těch svých apartních bordó botách neodkráčel neznámo kam. Když se to tak vezme — zamilovala se vlastně do těch bot.

Jmenovala se Klaudia a ještě nějak. Chtěla od otce potrat. Byla to Klaudia s velkým K., kdyby se dalo napsat ještě větší, než je obvyklé na začátku jména. Velké K. Klaudia Horváthová. Otec by o tom mohl vyprávět.

Předběžně ji vyšetřil a řekl, že to pravděpodobně není těhotenství, ale nevěřila mu. Řekla, že chápe, že má jako lékař svoje mravní zásady a myslí si, že není důvod, proč by se měla dítěte zbavovat. Že jí chce jen něco namluvit. Ale ona potřebuje jistotu — vždyť za pár týdnů by už mohlo být pozdě a nic by se nedalo dělat. A tak chce pana doktora moc poprosit — aby ještě zkusili injekci (slyšela, že injekce pomůže, když to není ještě moc pokročilé). Není třeba žádná operace. Bude mu velmi zavázaná.

Otec jí tedy nakázal, aby se svlékla, přichystal velkou stříkačku a vstříkl jí do hebké pružné pokožky pořádnou dávku destilované vody. Když přišla za dva týdny, zářila štěstím. Děkovala, že injekce zabrala a teď už že je všechno v nejlepším pořádku.